

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

В. С. Ленъ

ОБЛІК І АУДИТ У СТРАХОВИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ

Навчальний посібник

Рекомендовано

*Міністерством освіти і науки України
як навчальний посібник для студентів
вищих навчальних закладів*

Київ
«Центр учбової літератури»
2009

ББК 65.271я73
УДК 657 (075.8)
Л 46

*Гриф надано
Міністерством освіти і науки України
(Лист № 1.4/18-Г-1461 від 25.06.2008)*

Рецензенти:

Кірейцев Г. Г. — доктор економічних наук, професор кафедри обліку і аудиту Київського національного аграрного університету;

Кропивко М. Ф. — доктор економічних наук, професор, академік УААН, завідувач відділу організації управління ННЦ «Інститут аграрної економіки»;

Осадчий Ю. І. — доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри бухгалтерського обліку і аудиту Київського державного міжгалузевого інституту управління.

Лень В. С.

Л 46 Облік і аудит у страхових організаціях: Навч. посіб. — К.: Центр учбової літератури, 2009. — 408 с.

ISBN 978-966-364-779-1

Посібник розраховано для підготовки студентів, перепідготовки та підвищення кваліфікації, працівників бухгалтерій страхового бізнесу, які вже засвоїли теорію бухгалтерського обліку та фінансовий облік. У посібнику висвітлюються основні особливості організації обліку, звітності, аналізу, аудиту та порядку відображення на рахунках бухгалтерського обліку господарських операцій страховиків.

Особливістю посібника є те, що в ньому, крім теоретичного матеріалу, містяться завдання для самопідготовки, практичні завдання та тести з основних питань здійснення бухгалтерського обліку та аудиту в страхових компаніях.

При використанні посібника практикуючими бухгалтерами слід враховувати, що в нормативні акти з питань обліку і оподаткування постійно вносяться зміни, а тому практичне застосування наведених алгоритмів вирішення задач можливе лише за умови врахування таких змін.

ББК 65.271я73
УДК 657 (075.8)

ISBN 978-966-364-779-1

© Лень В. С., 2009
© Центр учбової літератури, 2009

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	7
Тема 1. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	8
1.1. Регламентація страхової діяльності	8
1.2. Страхові агенти та страхові брокери	16
1.3. Страховий ринок України	19
1.4. Страхові договори.....	22
1.5. Валюта розрахунків	26
1.6. Вимоги до облікової та реєструючої системи фінансових компаній	30
1.7. Особливості ведення бухгалтерського обліку та складання звітності у страховиків.....	33
1.8. Питання для самоконтролю	37
1.9. Теми рефератів	38
1.10. Задачі для розв'язання.....	38
1.11. Тести	39
Додаток 1.1. Приклад робочого плану рахунків страховика.....	44
Додаток 1.2. Журнал обліку укладених договорів державного обов'язкового особистого страхування	44
Тема 2. ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ У СТРАХОВИКА ПРИДБАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ, НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ, ЗАПАСІВ ТА РОБІТ І ПОСЛУГ	48
2.1. Особливості обліку придбання страховиком основних засобів та нематеріальних активів.....	48
2.2. Облік придбання страховиком запасів та робіт і послуг	51
2.3. Питання для самоконтролю	53
2.4. Теми рефератів	54
2.5. Задачі для розв'язання	54
2.6. Тести.....	55
Тема 3. ФОРМУВАННЯ ТА ОБЛІК СТАТУТНОГО ФОНДУ І ТЕХНІЧНИХ РЕЗЕРВІВ	58
3.1. Формування та облік статутного капіталу страховика	58
3.2. Види страхових резервів, їх призначення та загальні засади обліку.....	60
3.3. Формування та облік резервів незароблених премій	63
3.4. Формування та облік резерву заявлених, але не виплачених збитків	69
3.5. Формування і облік резервів збитків, які виникли, але не заявлені.....	72
3.6. Формування і облік резервів коливань збитковості	74
3.7. Формування та облік резерву катастроф	77
3.8. Формування та облік централізованих страхових резервних фондів.....	79
3.9. Документальне забезпечення обліку резервів	81
3.10. Питання для самоконтролю	81
3.11. Теми рефератів	82
3.12. Задачі для розв'язання	82
3.13. Тести	83

Тема 4. ФОРМУВАННЯ ТА ОБЛІК РЕЗЕРВІВ_ЗІ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ ТА ОБОВ'ЯЗКОВИХ_ВИДІВ СТРАХУВАННЯ.....	87
4.1. Види резервів зі страхування життя, їх призначення та загальні засади формування.....	87
4.2. Формування та облік резервів довгострокових зобов'язань (математичних резервів).....	89
4.3. Формування та облік резервів належних виплат страхових сум.....	92
4.4. Формування та облік резервів з обов'язкових видів особистого страхування.....	94
4.5. Питання для самоконтролю.....	97
4.6. Теми рефератів.....	97
4.7. Задачі для розв'язання.....	97
4.8. Тести.....	98
Тема 5. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК СТРАХОВИХ_ПЛАТЕЖІВ ТА ОПЕРАЦІЙ ПЕРЕСТРАХУВАННЯ.....	101
5.1. Облік надходження страхових платежів.....	101
5.2. Облік операцій із перестрахування.....	105
5.3. Питання для самоконтролю.....	109
5.4. Теми рефератів.....	109
5.5. Задачі для розв'язання.....	109
5.6. Тести.....	110
Тема 6. ОБЛІК РОЗМІЩЕННЯ СТРАХОВИХ РЕЗЕРВІВ.....	113
6.1. Регламентация розміщення технічних резервів.....	113
6.2. Регламентация розміщення резервів із страхування життя.....	116
6.3. Облік депозитів, ощадних сертифікатів та банківських металів.....	119
6.4. Облік інвестицій в акції.....	122
6.5. Облік розміщення страхових резервів в облігації.....	129
6.6. Облік інвестицій в іпотечні сертифікати.....	132
6.7. Облік облігацій власної емісії.....	135
6.8. Облік інвестиційної нерухомості та орендних (лізингових операцій).....	137
6.9. Облік розміщення резервів у права вимоги до перестраховиків.....	146
6.10. Облік надання кредитів за рахунок резервів із страхування життя.....	147
6.11. Питання для самоконтролю.....	148
6.12. Теми рефератів.....	148
6.13. Задачі для розв'язання.....	149
6.14. Тести.....	151
Тема 7. ОБЛІК ГРОШОВИХ КОШТІВ ТА РОЗРАХУНКІВ.....	156
7.1. Фінансові засади страхової діяльності.....	156
7.2. Грошові надходження страховика. Валюта страхування.....	156
7.3. Особливості побудови обліку грошових коштів у касі.....	160
7.4. Особливості побудови обліку грошових коштів на рахунках у банку (поточному, валютному, інших рахунках).....	164
7.5. Облік розрахунків з постачальниками, різними дебіторами і кредиторами.....	166
7.6. Облік розрахунків з підзвітними особами.....	167
7.7. Питання для самоконтролю.....	170

7.8. Теми рефератів	170
7.9. Задачі для розв'язання	170
7.10. Тести	172
Тема 8. ОБЛІК ДОХОДІВ, ВИТРАТ ТА ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ СТРАХОВИКА	176
8.1. Види доходів страховика та їх відображення в обліку	176
8.2. Особливості обліку витрат страховика та їх відображення в обліку	181
8.3. Облік витрат за елементами та статтями калькуляції	189
8.4. Особливості побудови обліку фінансових результатів у страхових організаціях	191
8.5. Облік використання прибутку	194
8.6. Питання для самоконтролю	198
8.7. Теми рефератів	198
8.8. Задачі для розв'язання	199
8.9. Тести	202
Тема 9. ОПОДАТКУВАННЯ СТРАХОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ	207
9.1. Загальні засади оподаткування страхових організацій	207
9.2. Оподаткування страховиків податком на додану вартість	207
9.3. Оподаткування страховиків податком на прибуток	208
9.4. Оподаткування та облік доходів з джерелом їх походження з України	213
9.5. Нарахування та виплата дивідендів страховиком	218
9.6. Питання для самоконтролю	220
9.7. Теми рефератів	220
9.8. Задачі для розв'язання	221
9.9. Тести	224
Додаток 1 до теми 9. Лист Державної податкової адміністрації України від 28 грудня 2002 р. № 20548/7/15-2317	228
Тема 10. ФІНАНСОВА ТА СПЕЦІАЛЬНА ЗВІТНІСТЬ СТРАХОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ	234
10.1. Загальна фінансова звітність страховика	234
10.2. Спеціалізована фінансова звітність страховика	237
10.3. Спеціальна звітність страхових брокерів	242
10.4. Статистична звітність страховика	269
10.5. Питання для самоконтролю	276
10.6. Теми рефератів	276
10.7. Задачі для розв'язання	276
10.8. Тести	279
Тема 11. АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ	282
11.1. Аналіз страхових операцій — основа їх менеджменту	282
11.2. Основні показники страхової статистики	285
11.3. Тести раннього попередження	286
11.4. Аналіз балансу, фактичного запасу платоспроможності та фінансової стабільності	293

11.5. Порівняльний аналіз діяльності страховика	298
11.6. Питання для самоконтролю	298
11.7. Теми рефератів	299
11.8. Задачі для розв'язання	299
11.9. Тести	303
Тема 12. ОСОБЛИВОСТІ КОНТРОЛЮ ТА АУДИТУ СТРАХОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ	307
12.1. Зовнішній контроль за діяльністю страхових організацій.....	307
12.2. Особливості здійснення внутрішнього контролю і аудиту	312
12.3. Особливості зовнішнього аудиту	318
12.4. Формат аудиторського висновку за наслідками проведення аудиту річної фінансової звітності та річних звітних даних страховика	320
12.5. Питання для самоконтролю	322
12.6. Теми рефератів	322
12.7. Задачі для розв'язання	322
12.8. Тести	324
Додаток 1 до теми 12	328
Тема 13. АКТУАРНІ РОЗРАХУНКИ	331
13.1. Сутність актуарних розрахунків	331
13.2. Завдання актуарних розрахунків	332
13.3. Класифікація актуарних розрахунків.....	334
13.4. Загальний порядок актуарних розрахунків	335
13.5. Приклад розрахунку математичних резервів та страхового тарифу	336
13.6. Визначення звичайної ціни страхового тарифу	338
13.7. Питання для самоконтролю	339
13.8. Теми рефератів	339
13.9. Задачі для розв'язання	340
13.10. Тести	340
ГЛОСАРІЙ СТРАХОВИХ ТЕРМІНІВ	342
ДОДАТКИ	354
Додаток А. Форма Декларації з податку на доходи (прибуток) страховика	354
Додаток Б. Порядок складання звітних даних страховиків.....	363
Додаток В. Типова програма перевірок страховиків та страхових посередників...	400
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ТА РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	404

ПЕРЕДМОВА

Учбовий посібник є результатом педагогічної діяльності автора у Чернігівському державному технологічному університеті.

Якщо на сьогодні досить багато літератури, як учбової так і періодичної, із загальних питань бухгалтерського обліку, то професійних публікацій з бухгалтерського обліку і аудиту в страхових організаціях вкрай недостатньо, що не дає змоги на високому рівні вести підготовку фахівців, що планують працювати в страхових організаціях, особливо в їх підрозділах обліку та аналізу.

Посібник у цьому плані є спробою автора заповнити наявний вакуум навчальної літератури з дисципліни, і хоча готувався досить ретельно, не претендує на всебічне висвітлення проблем обліку і аудиту в страхових організаціях. Автор попереджує, що у зв'язку з частими змінами у законодавстві та нормативній базі з бухгалтерського обліку, окремі положення викладені в посібнику на час практичного використання можуть виявитись застарілими, а тому повинна робитись корекція на зміни, що стались після видання.

Мета дисципліни — отримання студентами базових знань з теорії і практики обліку та аудиту у страхових організаціях та набуття вмінь їх використання у практичній діяльності для прийняття адекватних управлінських рішень.

Основними завданнями вивчення дисципліни є:

— опанування студентами особливостей обліку і аудиту у страхових організаціях;

— оволодіння практичними навичками щодо фіксації господарських операцій страховика в первинних документах та відображення їх у регістрах бухгалтерського обліку;

— формування у студентів вміння складати фінансову та податкову звітність страховика, розуміти взаємозв'язок показників цієї звітності та здійснювати її аналіз;

— набуття студентами знань та вмінь з організації внутрішнього та зовнішнього аудиту страховика.

Дисципліна “Облік і аудит у страхових організаціях” має тісний взаємозв'язок з такими дисциплінами, як “Бухгалтерський облік”, “Фінансовий облік”, “Аудит”, “Організація аудиту”, “Страховання”, “Страхові послуги”, “Страховий менеджмент”, “Фінанси підприємств”, “Фінансовий менеджмент”, “Фінансовий аналіз”.